

HAVREBLADLUSEN

Havrebladlusen (*Rhopalosiphum padi*) är en ekonomiskt betydelsefull skadegörare framför allt i vårstråsäd. Den kan dock påträffas i alla stråsådesslag och finns dessutom rapporterad från mer än 100 arter av gräs och halvgräs.

Havrebladlusens förekomst i stråsäd är oregelbunden både i tid och rum. Ena året vimlar det av bladlöss och nästa år kan det vara svårt att hitta några alls. 1980-talet bjöd på fyra "bladlusår": 1980, 1982, 1985 och 1988. Den rumsliga oregelbundenheten kan uppträda mellan olika delar av vårt land, men även mellan relativt närbelägna fält.

Många menar att problemen med bladlöss i stråsäd har ökat under de senaste decennierna.

Som orsak anges ensidig stråsådesodling, ökade kvävegivor, ökad användning av fungicider m.m. Huruvida bladlusmängden i stråsäd verkligen har ökat eller om vi bara blivit mer medvetna om problemet är inte helt klarlagt. Bladlöss i stråsäd är emellertid inte något nytt problem. Starka angrepp finns beskrivna både från Sverige och Danmark från 1910-talet.

Utseende

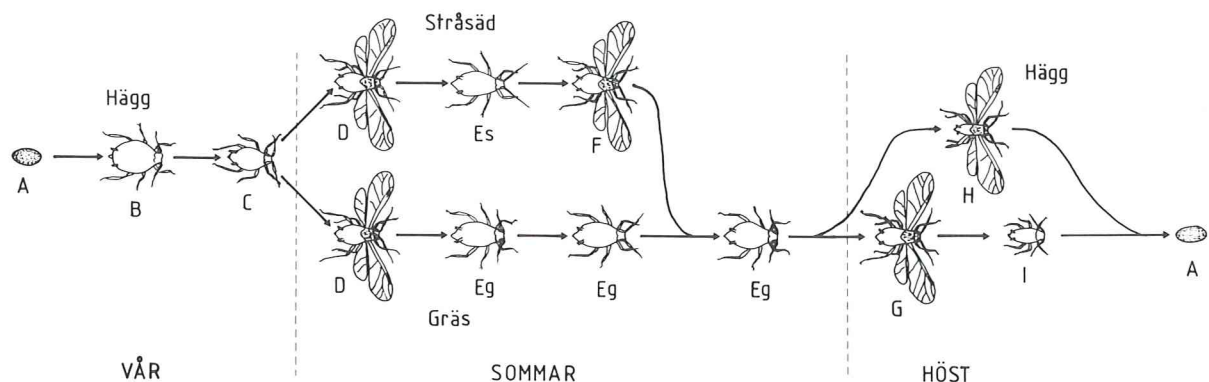
Havrebladlusen har en ganska rundad kroppsform. Färgen är brunaktigt olivgrön med en hantelformad roströd teckning mellan ryggrören. Ryggrören är av samma färg som kroppen.

Närbild på havrebladlöss, notera den roströda teckningen mellan ryggrören.

Vuxna och unga havrebladlöss på planta.

Havrebladlusens livscykel.

Livscykel

Havrebladlusen är en värdväxlande bladlusart. Detta innebär att den regelbundet flyttar mellan vintervärd (hägg) och sommarvärd (gräs).

Övervintringen sker i form av ägg på hägg (A). Äggen kläcks någon gång under april. Den första generationen är alltid vinglös och kallas stammödrar (fundatrix) (B).

Nästa generation (C), som åtminstone delvis är vinglös, ger upphov till en vingad generation (D) som lämnar häggarna och söker sig ut till sommarvärdarna.

Hur stor andel av andra generationen som blir vingad beror i första hand på hur många bladlöss som finns på häggarna. De år som bladlössen är talrika blir nästan hela andra generationen vingad, medan vingade individer uppstår först i tredje generationen under år med få bladlöss på häggarna.

Detta innebär att migrationen (förflyttningen) från häggarna inte bara blir större de år som häggarna hyser många bladlöss, utan den kommer dessutom att ske tidigare. Migrationen brukar ske från slutet av maj till mitten av juni. Migranterna (D) som lämnar häggarna söker sig inte uteslutande till stråsåd utan en hel del hamnar i gräsmarker såsom vallar och beten.

Utvecklingen i stråsåd respektive gräs följer två helt olika mönster. I stråsåd får utvecklingen oftast ett hastigt förlopp. Efter ca två generationer, varav den första i allmänhet är ovingad (Es), brukar populationens storlek minska och i slutet av juli har havrebladlusen oftast försvunnit från stråsåden. Minskningen av antalet löss kan ske mer eller mindre snabbt. Vid starka angrepp får den ofta formen av en veritabel populationskrasch. Nedgången i populationsstorlek beror delvis på att vingade individer (F) bildas. De vingade lössen lämnar stråsådesfälten. En liten del av dessa hamnar i gräsmarker, men sannolikt är dödligheten mycket stor.

Andra faktorer som bidrar till nedgången är

minskat antal födda ungar och ökat antal löss som går av plantorna och rör sig på marken. Såväl vingbildning och minskat födelsetal som tendenser att lämna plantan till fots, sker som svar på ökad trängsel och minskad näringshalt i stråsåden. Diverse predatorer ("rovdjur") och parasiter inverkar också på populationsnedgången.

I gräsmarker är förloppet lugnare. Efter kolonisation följer en rad ovingade generationer (Eg). Någon vingad generation motsvarande den i stråsåd utvecklas i allmänhet inte. Med början under senare delen av augusti bildas vingade jungfrufödande honor (G) samt hanar (H) som söker sig tillbaka till häggarna. Där föds sexuella honor (I) som parar sig med hanarna. Honorna lägger ägg innanför häggknopparna och cirkeln är sluten.

Angrepp i stråsåd

I början av ett angrepp sitter oftast bladlössen långt ner på plantan. En relativt stor andel brukar sitta under markytan. Man måste således dra upp plantorna ur marken för att kunna se bladlössen. Efter hand som stråsåden växer, flyttar sig bladlössen uppåt. Flaggbladen eller axen koloniserar sällan. Vid sena angrepp i havre kan man ibland finna en del löss inne i småaxen.

Havrebladlusen har en mycket hög reproduktionsförmåga. Vid kall väderlek sker förökningen långsammare och vid varma perioder går det fortare. En normalvarm försommar kan antalet havrebladlöss öka ca 20 gånger per vecka.

Genom bladlössens sugningar tappas växten på en del av sitt assimilat och plantan växer långsammare och blir mindre. Även matningen av kärnorna blir sämre. Effekten på plantan beror troligen på var och när angreppet sker.

Den direkta skadegörelsen är svår att ange i siffror. Skördeförlustens storlek beror på kvävegödslingens nivå, tidpunkt för angreppet, rådande väderlek m m. Starka angrepp (100 löss/strå) kan ge 25-30% skördeförlust. I en del fall har förluster

I början av angreppet sitter lössen långt nere på plantan och även under markytan.

på mer än 50% konstaterats. Grovt räknat medför varje tiotal löss per strå en förlust på 1 dt per ha.

Förutom som direkta skadegörare kan bladlössen också fungera som spridare av växtvirus. Vanligast bland virussjukdomarna i stråsåden är rödsot. Vingade bladlöss för med sig smittämnet från vallgräs in i stråsåden. Från dessa primära infektioner kan sedan en sekundär spridning äga

rum av de bladlöss som finns i fältet. Infektionstiden är avgörande för skadans omfattning. Ju äldre plantan är, dess bättre tål den infektion av rödsot. Se även **Faktablad om växtskydd 24L, Havrerödsot.**

Fiender

Nyckelpigor är välkända som bladlusätare. Nyckelpigor är storkonsumenter av bladlöss både som larver och fullbildade. En stor nyckelpigelarv kan sätta i sig mer än 100 bladlöss per dag.

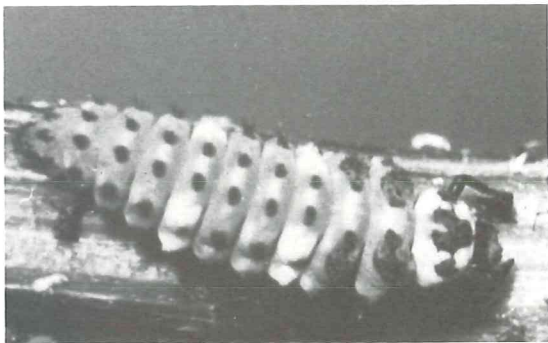
En annan ganska välkänd insektgrupp som innehåller bladlusätare är blomflugorna. Hos blomflugorna är endast larven rovdjur. Denna är en blind benlös, igelliknande varelse som ofta äter rent där den går fram

En predatorgrupp som under senare tid tilldragit sig stort intresse är de s.k. polyfaga predatorerna. Dessa insekters diet är mycket varierande och de är inte så beroende av bladlöss för att överleva, som nyckelpigor och blomflugelarver är. Detta medför att predatorerna kan finnas i fälten innan bladlössen har anlänt. Gruppen inkluderar bl.a. jordlöpare, kortvingar och spindlar

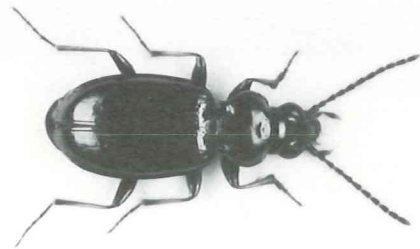
Parasitsteklar och svampsjukdomar tycks angripa havrebladlusen i relativt liten utsträckning.

Prognos

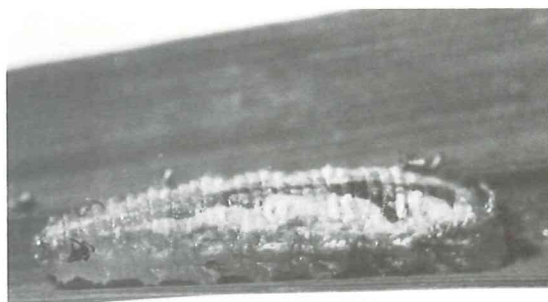
För havrebladlusens del kan man redan tidigt på våren få en uppfattning om hur säsongen kommer att bli genom att räkna antalet ägg på häggarna.

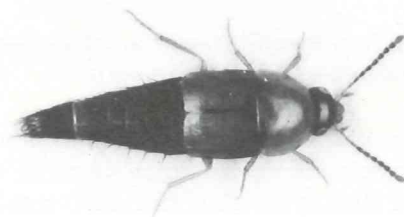
Nyckelpigelarv.

Jordlöpare

Blomflugelarv

Kortvinge

Någon absolut siffra är svår att ge, men hittar man ett eller flera ägg på var och varannan knopp så måste risken för angrepp i vårstråsäden bedömas som relativt stor. Vid år med många ägg kan en enda hägg producera flera miljoner vingade havrebladlöss, som alla är potentiella kolonisatörer av stråsäd. Havrebladlusen får på så sätt en flygande start och naturliga fiender får mycket svårt att göra sig gällande. I mitten av juni kan man ställa relativt säkra prognoser för maximiangreppets storlek och tidpunkt i enskilda fält. Dessa prognoser görs med hjälp av dator.

Havrebladlusens ägg, oftast mellan knopp och gren.

Tröskel - bekämpning

För aktuell information hänvisas till senaste upplagan av **Faktablad om Växtskydd, 1J**, Behovsanpassad bekämpning av skadegörare i jordbruksgrödor.

Generellt om bekämpningströskeln kan sägas att:

- Ett senare angrepp höjer tröskeln.
- Tröskeln är lägre i södra Sverige.
- Högt pris på spannmålen sänker tröskeln.
- Hög kostnad för bekämpning (preparat, körskador, körning, maskiner) höjer tröskeln.

För att inte riskera att behöva spruta om bör man om möjligt vänta med bekämpningen tills inflygningen är slut, dvs. att man inte längre hittar vingade löss i fältet.

Ämnesord

Bladlöss, bladlusprognoser, livscykel, naturliga fiender.

Litteratur

- Chiverton, P., Ekbom, B., Wallin, H. & Wikteliuss, S. (1986). Havrebladlusen och dess naturliga fiender: samspel och påverkan.
- Dixon, A.F.G. (1973). Biology of Aphids. Edward Arnold, London.
- Vickerman, G.P. & Wratten, S.D. (1979). The biology and pest status of cereal aphids (Hemiptera: Aphididae) in Europa: a review. Bull. Ent. Res. 69, 1-32.
- Wikteliuss, S. (1979). Bladlöss. Fauna och flora 4, 145-154.

Text

Staffan Wikteliuss, SLU
Försöksavdelningen för skadedjur
Box 7044, 750 07 Uppsala
Tel. 018 - 67 10 00

Foto

Rune Axelsson
Karl-Fredrik Berggren

Februari 1992 rev.

Faktablad om växtskydd utges inom områdena Jordbruk och Trädgård

Faktabladen kan beställas som årsabonnemang, komplett serie eller enstaka exemplar.

Eftertryck av denna publikation är förbjudet enligt lag. Den som vill mångfaldiga något av innehållet måste först få tillstånd från SLU Info/Växter. Tel 018-67 23 48.

ISSN 1100-5025

© Sveriges lantbruksuniversitet

Ansvarig utgivare:

Maj-Lis Pettersson

Redaktör:

Jordbruk: Magnus Sandström
Trädgård: Maj-Lis Pettersson

Distribution:

Sveriges lantbruksuniversitet
SLU Info/Försäljning
Box 7075
750 07 Uppsala

Tel. 018-6711 20